

5. Крайник О. Кластери як інструмент економічного розвитку регіону / О. Крайник // Науковий вісник. – 2010. – № 5. – С. 152–157.
6. Малишко Є.О. Визначення пріоритетів недержавного пенсійного забезпечення суб'єктами підприємництва / Є.О. Малишко // Формування економічного портрета національної інфраструктури України: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти. Матеріали всеукраїнській науково-практичній конференції (м. Київ, 20-21 січня 2012 р.). – Київ: у 2-ох частинах, «Київський економічний науковий центр», 2012. Ч.І. – С. 45-48.
7. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України № 3610-17 від 07.07.2011р. (зі змінами та доповненнями [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
8. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати; [пер.с англ. Р.Г. Ваченадзе]. – М.: Радио и связь, 2004. - 278с.
9. Семенова О.С. Ефективність управління системою пенсійного забезпечення в Україні / О.С. Семенова // Політика и общественные науки в эпоху глобализации. Матеріали міжнародного наукового форуму. – Х.: ИФИ, 2012. – С.187-194.
10. Шапран В. Старость без риска / В. Шапран, В. Духненко, Е. Ставер // Эксперт. – 2010. – №15 (255). – С. 24–28.

Одержано 15.09.2013р.

УДК 336.717.061

Сокол С.В., Тесьолкін Р.О.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Вітчизняні банки вийшли на ринок іноземних запозичень. В банківській системі України суттєво збільшилась частка іноземного капіталу. Тому для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків необхідно переглянути механізм банківського кредитування, цим і обумовлюється актуальність даної теми.

Ключові слова: кредитування, економічна криза, повернення кредитів, моніторинг, прострочена заборгованість.

ВСТУП

Проблема удосконалення механізму банківського кредитування є однією з найбільш гострих проблем всього банківського сектору ринків фінансових послуг України. Недосконалість механізму банківського кредитування виявилась у 2008-му році, коли пріоритетними напрямками розвитку кредитної політики банків України було нарощування об'ємів кредитних портфелів, збільшення клієнтської бази за рахунок надання кредитів фізичним особам та суб'єктам господарської діяльності. Як наслідок у регіонах розгорнулася жорстка конкуренція. Враховуючи недостатність регулятивного капіталу більшості українських банків для задоволення зростаючого попиту, зокрема на споживче кредитування населення, вітчизняні банки вийшли на ринок іноземних запозичень. В банківській системі України суттєво збільшилась частка іноземного капіталу. Тому для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків стає край необхідним удосконалення механізму

банківського кредитування, що і обумовлює актуальність теми даної статті.

Різні теоретичні та практичні аспекти проблеми реалізації продукції на засадах комерційного (товарного) кредиту знайшли своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних науковців і фахівців, серед яких – І. Волошин [1], А. М. Мороз [2], В. Мельничук [3], О. Кузнецов [4], А. Дробязко [5], А.М. Турило [6], С.В. Святенко [6], Р. Беркс [7].

Багатогранність, важливість та актуальність даної проблеми містить ще низку недостатньо досліджених аспектів. Так, мало уваги приділяється питанням аналізу, оцінювання та моделювання ризиків комерційного (товарного) кредитування. При дослідженні теми в роботі було використано такі загальні наукові методи: аналіз і синтез, дедукція, абстрагування, конкретизація, аргументація, порівняння, класифікація та метод узагальнення, за допомогою якого було зроблено загальні висновки.

Метою роботи є визначення основних проблем банківського кредитування та інструментів і заходів його реалізації на етапі повернення кредитів та обґрунтування шляхів удосконалення цього етапу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виконано аналіз механізму та інструментів і заходів його реалізації на різних рівнях управління системою кредитування. Розглянуто діючі на цей час інструменти та системи заходів механізму повернення кредитів, встановлені проблеми їх застосування та недоліки, пропонуються можливі напрямки

вдосконалення механізму, його інструментів та заходів на періоди кризового та після кризового управління механізмом повернення кредитів [1].

На основі даних табл.1 про основні показники діяльності банків [6], розраховано та проведено оцінку динаміки відносних коефіцієнтів діяльності банків в 2008-2013 роках в табл. 1:

Таблиця 1 Динаміка основних показників діяльності банків у 2008–2013 рр.

Показник	01.01. 08	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.01.12	01.01.13	01.04.13
Кількість банків за Реєстром	198	198	197	194	198	176	177
Питома вага банків в структурі, що виключено з Державного реєстру банків за рік, %	1	4	3	3	0	15	0
Питома вага банків, що знаходиться у стадії ліквідації, %	10	7	7	9	11	13	12
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	175
З них: з іноземним капіталом	27	27	28	31	30	30	30
З них доля кредитів, що надані суб'єктам господарювання	0,57	0,60	0,64	0,67	0,70	0,75	0,76
Часта кредитів, надані фізичним особам в загальній сумі кредитів	0,32	0,34	0,30	0,25	0,21	0,20	0,20
Частка довгострокових кредитів в загальній сумі наданих кредитів	0,60	0,64	0,59	0,56	0,52	0,48	0,48

Відзначимо, що до 2009 року достатньо високі прибутки та невелика частка проблемної заборгованості сприяли розвитку банківського сектору фінансової системи країни. Зростання об'ємів проблемних кредитів та простроченої заборгованості в банках України здобуло найбільших значень в 2011 році, та в подальшому періоді зменшувалось [2].

Така ситуація була обумовлена перш за все через значне погіршення фінансового стану позичальників – фізичних осіб, частка яких в загальній сумі кредитів в динаміці з 2008 року до 2011 року збільшилась на 40в.п. Схожа ситуація і з питоною вагою простроченої заборгованості в структурі довгострокових кредитів, їх значення збільшились з 2008 до 2011 року на 18 в.п. [9]. Однак відмітимо, що, менеджери не приділяли особливої

уваги щодо об'ємів проблемних кредитів (прострочених та сумнівних), вони були не на стільки критичними, щоб фінансові установи почали суттєво вдосконалювати механізм роботи з заборгованістю клієнтів.

Банки з небажанням ставилися до реструктуризації, пролонгування простроченої заборгованості, та перекредитування. вже виданих кредитів. Менеджери регіонального рівня орієнтувалися на короткострокові плани, доведені керівництвом банку та на розроблені короткострокові прогнози. В банках були розбудовані окремі вертикалі ризик-менеджменту, створювалася система бюро кредитних історій, з'явилися колекторські фірми [3].

На основі статистичних даних НБУ [6] на рис. 1 розглянуто динаміку кредитної діяльності банків

України в періоді 2005-2012 роки.

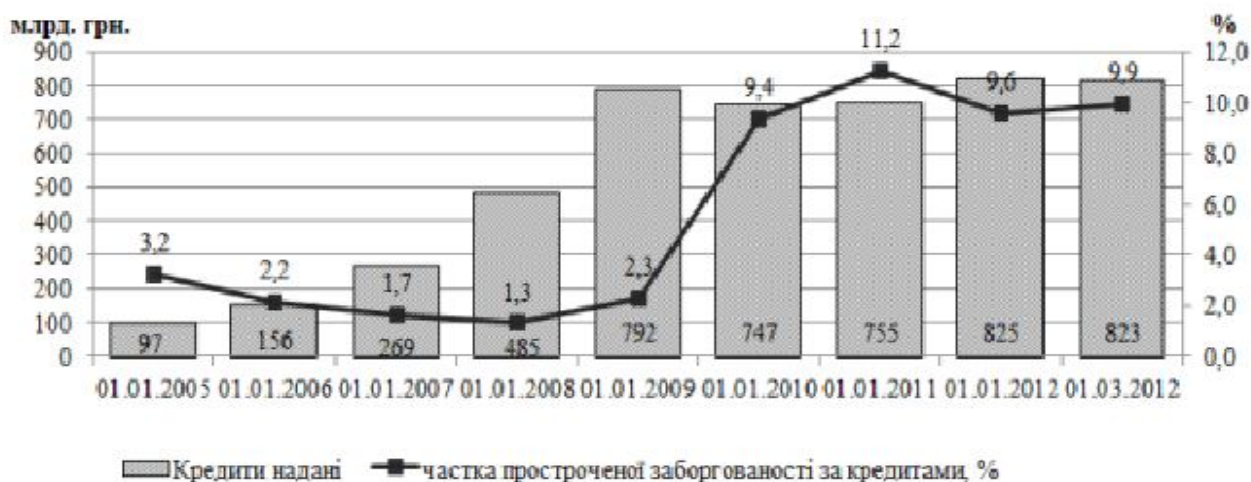

Рис. 1 Динаміка кредитної діяльності банків України 2005-2012 рр.

За даними рис.1 можна побачити суттєві збільшення обсягів наданих кредитів в періоді 2005-2009 років, в той же час динамічно збільшувалась частка простроченої заборгованості[10]. З 2009 по 2012 роки ситуація виглядає досить стабільною, адже частка простроченої заборгованості у відношенні до рівня виданих кредитів знаходиться на рівні близько 10% упродовж 2010-2012 років.

З метою вдосконалення, існуючого в банках України, механізму повернення кредитів і пристосування його до умов кризового стану кредитної системи країни розглянуто діючі на цей час інструменти та системи заходів механізму повернення кредитів, встановлені проблеми їх застосування та недоліки, пропонуються можливі напрямки вдосконалення механізму його інструментів та заходів на періоди кризового та після кризового управління механізмом повернення кредитів.

З використанням розробленого алгоритму та методичних положень за даними одного з банків України, виконано удосконалення механізму повернення проблемних кредитів в кризових умовах фінансової діяльності з метою забезпечення повернення кредитів. Основні положення аналізу та розроблені напрямки їх вдосконалення узагальнено в табл. 2.

ВИСНОВКИ

На цей час банки України в умовах світової фінансової кризи та пов'язаного з нею дефіциту фінансових ресурсів на міжнародних ринках капіталу, втратили можливість залучати зовнішні запозичення і зіткнулися з проблемою нестачі ресурсів для активного розвитку бізнесу. У зв'язку з цим фінансові інститути змушені переорієнтуватись на внутрішній ринок ресурсів і значно скорочувати, а в більшості випадків практично повністю згорнути кредитування. Виникнення та поглиблення економічної кризи з 2008 року, супроводжується зменшенням попиту на

товари та послуги, масовим звільненням працівників, зростанням курсу валют, що і призвело до неможливості позичальникам вчасно сплачувати зобов'язання по кредитах і нарахованим відсоткам, особливо по кредитах в іноземній валюті, а далі до стрімкого зростання простроченої заборгованості у значній кількості позичальників. Таким чином проблема повернення банкам кредитних коштів стала актуальною у світовому масштабі і потребує наукових досліджень з метою пошуку шляхів мінімізації її наслідків для економіки України в кризовий та після кризовий період.

Для реалізації системи заходів з вдосконалення механізму пропонується алгоритм управління механізмом повернення кредитів банках в кризових та після кризових умовах діяльності, з врахуванням регіональних чинників та використанням автоматизованої системи управління інформаційним забезпечення банківської діяльності; створення системи автоматизованого динамічного моніторингу позичальників на етапі повернення кредитів; сегментація кредитного портфеля; класифікація груп позичальників в залежності від ступеня ризику; аналіз міграції заборгованості для кожної групи позичальників з використанням економіко-математичних методів; оперативне встановлення для кожної групи боржників обґрунтованих термінів включення заходів з повернення боргів; розробка на основі прогностичної та експертної оцінок для кожної групи боржників карти процесів та переліку заходів впливу; розробка пілотного проекту кредитування із вдосконалим механізмом повернення кредитів; запуск пілотного проекту з метою апробації розробленої системи повернення кредитів в одному або декількох регіонах.

Таблиця 2 Існуючі інструменти та заходи в механізмі повернення кредитів та напрямки їх вдосконалення для функціонування в кризовий та після кризовий періоди

Існуючі інструменти механізму повернення кредитів	Проблеми застосування існуючих інструментів в механізмі повернення кредитів	Напрямки вдосконалення механізму повернення кредитів та інструментів реалізації
А. На рівні головного комерційного банку.		
1. Система моніторингу показників кредитної діяльності та підсистеми показників повернення кредитів.	Система моніторингу є статичною, з ручними вибірками показників, в різних банках України методики різняться. Відсутні методики динамічного моніторингу на етапі повернення кредитів.	Розробити методичні засади автоматизованої системи управління та динамічного моніторингу показників кредитної діяльності на різних етапах кредитної системи КБ.
2. Методики обробки фактичних даних та прогнозування показників кредитної діяльності на етапі повернення проблемних кредитів[5].	Якість оперативних та стратегічних прогнозів низька. Відсутність рекомендацій та методик розробки прогнозів для різних рівнів управління КБ з використанням математичних методів.	Розробити методичні положення системи автоматизованого прогнозування параметрів та міграції кредитів з використанням економіко - математичних методів та моделей.
3. Рекомендації для визначення меж стадій попередження виникнення та стягнення простроченої заборгованості.	Порядок встановлення граничних точок роботи по поверненню боргів є суб'єктивним, визначається менеджерами КБ.	Розробити алгоритм аналізу міграції заборгованості для встановлення меж стадій.
4. Рекомендації для аналізу міграції заборгованості при закріплених часових термінах.	Аналіз міграції проводиться по портфелю всього банку, не враховує регіональних особливостей, не використовується сучасний математичний апарат.	Розробити методичні положення аналізу міграції груп кредитів, в динаміці часу, на основі теорії марківських процесів та експертної оцінки.
5. Інструменти для зменшення проблемної заборгованості з розробкою карти процесів на стадії collection процесу.	Доступні лише ті інструменти та схеми впорядкування боргів, які затверджені в окремому банку (в різних банках різні схеми).	На рівні НБУ розробити типові дієві інструменти для зменшення проблемної заборгованості в кризових умовах. Врахувати регіональні особливості, розмежувати групи позичальників.
В. На рівні регіонального менеджменту		
6. Моніторинг, система контролю показників, ведення бази даних, методики обробки інформації та консолідації показників[7].	Облік показників відбувається в різних системах та базах даних кожного КБ, що призводить до дублювання та розбіжностей. Моніторинг не є автоматизованим, показники зводяться трудомістко.	Показники діяльності необхідно інтегрувати в єдину автоматизовану систему обліку, яка дозволяє в режимі постійного динамічного моніторингу контролювати роботу мережі.
7. Методи вироблення управлінських рішень в механізмі повернення кредитів з використанням інструментів НБУ, головного банку, досвіду управління КБ.	Вироблення управлінських рішень регіонального менеджменту не є оперативним, спирається на суб'єктивне бачення ситуації, орієнтоване на до кризовий стан кредитної діяльності.	Для вироблення обґрунтованих ефективних рішень необхідно використовувати математичні прогнози, експертну оцінку та систему підтримки прийняття рішень.
С. Інструменти на рівні мережі (робота з клієнтами)		
8. Рекомендації верхніх рівнів управління по реструктуризації заборгованості позичальників та інші колективні і індивідуальні заходи по роботі з клієнтом.	Не завжди вдало пропонують саме ту схему реструктуризації, яка вигідна банку та позичальнику.	Удосконалювати в цілому механізм та інструменти кредитування в кризовий та після кризовий періоди на рівні мережі.
9. Розпорядження НБУ з різними заходами по зменшенню кредитної заборгованості. Досвід роботи менеджерів з конкретними боржниками банку їх. Організація роботи колекторських агенцій[8].	Не завжди сума місячного платежу відповідає фінансовому стану боржника. Більшість інструментів механізму повернення кредитів недостатньо обґрунтовані розрахунками, не враховують особливу ситуацію кредитора та позичальника в кризовий період економіки.	Розробити методики оперативного та стратегічного прогнозування і зосередити їх у базі моделей (БМ). Створити базу знань (БЗ), де накопичувати варіанти дій при різних проблемних ситуаціях та видавати їх по запитам експертів.
10. Прогнозування показників діяльності КБ на етапі повернення кредитів, вироблення управлінських рішень, контроль за їх виконанням.	Методи аналізу та прогнозування, набуті в до кризовий період кредитної діяльності не мають рекомендацій відносно кризового стану системи, кожен банк використовує досвід своїх фахівців.	Використовувати математичний апарат та БЗ з пакетом рекомендованих заходів і ефективних рішень експертів, з рекомендованими варіантами роботи із позичальниками. Підвищувати кваліфікацію керівного складу менеджменту та експертів КБ.

Для реалізації системи заходів з вдосконалення механізму повернення кредитів доцільно проводити аналіз та корегування результатів, узагальнення досвіду, розробляти типові рекомендації та методики; впроваджувати вдосконалення механізму банківського кредитування на всіх рівнях кредитної системи комерційного банку.

Аналіз існуючого механізму банківського кредитування та інструментів і заходів його реалізації на етапі повернення кредитів; напрямки вдосконалення механізму; алгоритм більш ефективного управління механізмом повернення кредитів комерційним банкам та інструменти його реалізації в кризових та післякризових умовах діяльності, має зменшити ризик неповернення кредитів в умовах сучасності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин І. Оптиміальне управління роздрібним кредитуванням банку / Волошин І. // Вісник НБУ. – 2010. – № 5. – С. 12-17.
2. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. – К.; КНЕУ, 2011. – 476 с.
3. Мельничук В. Тенденції економіки з початку кризи / В. Мельничук // Урядовий кур'єр. – 2010. – С. 6-10.
4. Кузнецов, О. Генеза фінансових криз / О.Кузнецов // Вісник Національного банку України. - 2010. - №11. - С.30-33.
5. Дробязко А. Якою банківська система України виходить із кризи 2008-2009 років? / А. Дробязко // Вісник НБУ, 2012. – № 2. – С. 4-8.
6. Офіційний сайт. Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/index.htm3>
7. Турило А. М. Системний підхід до розробки теорії антикризового управління банком. / А.М. Турило, С.В. Святенко // Економіка і регіон: наук. Вісник – Полтава: ПНТУ. – 2011. - № 2(12). – С. 78-80.
8. Coping with the Economic Crisis [Electronic resource] // Roger Burks. – 2012. July. – Access mode: <http://www.mercycorps.org/>
9. Cheap loans and credit are here again Money blog [Electronic resource] // Patrick Collinson. – 2013. September. – Access mode: <http://www.theguardian.com/money/blog/2013/sep/07/cheap-loans-credit-price-war>

Одержано 15.09.2013р.